

MEDEDELINGEN

Wijngaardslak en Segrijnslak gezocht!

De Mollusken Studiegroep Limburg (MSL), één van de werkgroepen van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, werkt aan een verspreidingsatlas van de landslakken in Limburg. Daarvoor zijn veel gegevens nodig.

De Wijngaardslak

Wijngaardslakken (*Helix pomatia*) zijn de grootste slakken van ons land. Het huisje van een volwassen dier bereikt een maximale breedte en hoogte van 50 mm. Het kruipende dier dat dit huisje draagt kan zich tot ongeveer 10 cm uitrekken en is niet over het hoofd te zien!

Wijngaardslakken [figuur 1] zijn op veel verschillende plekken te vinden, onder andere in beemden, holle wegen, bossen en ruigten. Niet overal zijn ze in deze biotopen aan te treffen. Veel soorten slakken vindt men op vochtige, beschaduwde voedselrijke plaatsen op een kalkrijke bodem. Wijngaardslakken zijn echter niet gebonden aan een vochtige omgeving, ook op muren en droge rotsbodems worden ze vaak aangetroffen. Gedurende de schemering en nacht kruipen ze rond, op zoek naar voedsel. Overdag vindt men de dieren met hun huisje ergens tegenaan gekleefd, bijvoorbeeld tegen de stam van een boom. De opening tussen het oppervlak en huisje is zorgvuldig afgesloten met slijm. Het slijm droogt snel en het dier is daarmee beschermd tegen vochtverlies, ook tijdens het heetste deel van de dag.

Een voedselrijke bodem geeft gewoonlijk een weelderige plantengroei. Dit leidt weer tot een massa halfverteerde plantendelen

op de bodem. De bodem wordt humeus en rul. Een paradijs voor Wijngaardslakken. Er is veel voedsel, zoals jonge plantendelen, half vergane bladeren en schimmels. Bovendien houdt de humeuze bodem vocht vast. Maar er komen nog enkele factoren bij. Een Wijngaardslak overwintert door zich in te graven. Dat lukt hier uitstekend. Maar het meest belangrijk: Wijngaardslakken hebben een dergelijke bodem nodig bij hun voortplanting. Een bevrucht dier zoekt een goede plek om eieren te leggen. Daar graaft het een gat en legt hier 60 tot 70 erwtgrote eieren in, waarna het gat weer wordt dichtgeschoven. Uit elk ei wordt een jong slakje geboren, compleet met huisje. De jonge dieren eten zich een weg naar de buitenlucht, de halfvergane plantendelen in de bodem dienen tot voedsel. Daarmee wordt duidelijk waarom ook het vochtgehalte van de bodem belangrijk is. Te vochtig, dan vallen de jonge dieren ten prooi aan schimmels en te droog, dan overleven ze ook niet.

Kalkrijkdom van de bodem is ook een belangrijke factor. De dieren nemen kalk op uit hun voedsel, maar kunnen dit ook rechtstreeks doen door bijvoorbeeld te eten van oude lege slakkenhuisjes. Met behulp van dit materiaal wordt het grote slakkenhuis opgebouwd. Er is dus heel wat kalk nodig. De opname van kalk uit voedsel is zo efficiënt, dat de soort ook in minder kalkrijke gebieden kan voorkomen. Echter in een kalkarme en zure omgeving kan ze niet leven.

Al deze factoren bij elkaar bepalen voor een groot deel de huidige verspreiding van de soort in Limburg [figuur 3]. Ze is hoofdzakelijk

in het zuidelijk deel van de provincie te vinden, maar ook in Midden-Limburg komt ze voor. Figuur 3 toont één uurhok waar de soort voorkomt buiten het hoofverspreidingsgebied, maar er zijn er meer. De soort wordt namelijk gegeten en dat werkt de verspreiding door de mens in de hand. BUTOT (1975) stelt dat de Wijngaardslak in Zuid-Limburg een autochtoon dier is. Voorkomens ten noorden van de lijn Eindhoven – Heerlen zijn ontstaan door het uitzetten van dieren en door het wegwerpen van voor consumptie afgekeurde levende Wijngaardslakken. Wanneer de consumptie van de dieren is gestart, is niet bekend. Uit diverse bronnen blijkt dat de Wijngaardslak in ieder geval al in de zeventiende eeuw als voedsel gebruikt werd. Daartoe werd de soort op talrijke plaatsen op en rond landgoederen geïntroduceerd, waar ze nu nog vaak te vinden is. Van het landgoed rest misschien nog slechts een ruig begroeide ruïne, met veel kalk die men gebruikte om te metselen. Wat wil je als Wijngaardslak nog meer?

De Segrijnslak

De Segrijnslak (*Cornu aspersum*) lijkt wel wat op de Wijngaardslak. De soort is wat kleiner, heeft een wat andere kleur en ook enkele kenmerken van het huisje verschillen met die van de Wijngaardslak [zie kader]. De dieren zijn niet moeilijk uit elkaar te houden. Het oppervlak van het huisje van de Segrijnslak heeft een typische sculptuur, er zitten putjes en deukjes in alsof er met een hamertje op geslagen is. Het huisje van de Wijngaardslak mist deze structuur.

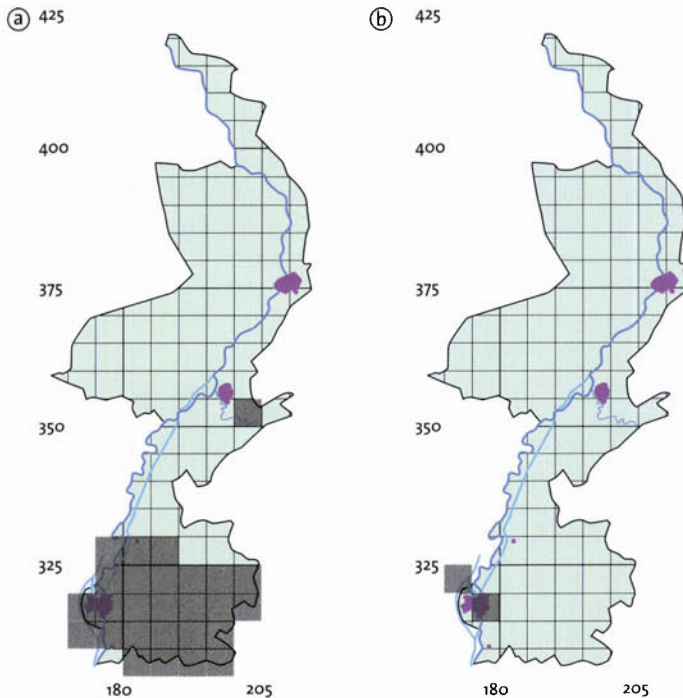
FIGUUR 1

De Wijngaardslak (*Helix pomatia*) is de grootste slak van ons land (foto: S. Keulen).

FIGUUR 2

De Segrijnslak (*Cornu aspersum*) lijkt op de Wijngaardslak (*Helix pomatia*), maar is kleiner en heeft een andere kleur (foto: S. Keulen).

FIGUUR 3
De verspreiding van a) de Wijngaardslak (*Helix pomatia*) en b) de Segrijnslak (*Cornu aspersum*) in Limburg op uurhokniveau (5 x 5 km) (bron: Mollusken Studiegroep Limburg).

De levenswijze van de Segrijnslak komt in grote lijn overeen met die van de Wijngaardslak, maar de soorten komen zelden samen voor. De Segrijnslak is een cultuurvolger, de soort komt vooral voor in sterk door mensen beïnvloede terreinen zoals parken, tuinen en wegbermen. In de kuststrook kan ze tot een ware plaag worden.

In Limburg zijn er weinig voorkomens bekend [figuur 3], slechts rond Maastricht is de soort door de MSL op enkele plaatsen aangetroffen. Mogelijk komt de soort ook elders in Limburg voor, er zijn in ieder geval een aantal meldingen van vóór 2000. Nieuw gevestigde populaties bestaan enige tijd, om

te verdwijnen als de omgeving minder geschikt wordt. Ook predatie kan een sterke rol spelen. Lijsters (*Turdus spec.*) en Merels (*Turdus merula*) waarderen deze soort zeer als ze hem eenmaal hebben leren kennen en kunnen een ware slachting aanrichten. Ook de Segrijnslak wordt gegeten ('Petit-gris').

Oproep

De MSL zou graag waarnemingen van deze twee soorten (maar ook van andere soorten) willen ontvangen.

Natuurlijk is de werkgroep het meest geïnteresseerd in voorkomens ten noorden van de lijn Elsloo – Heerlen. Graag een goe-

de plaatsaanduiding (gebied, straat, zoveel honderd meter ten noorden van ....), bij voorkeur voorzien van een Amersfoortcoördinaten. Schrijft u er ook even bij wanneer de soort is waargenomen? Mocht u weten hoe en wanneer de soort er terecht gekomen is, dan is dat een waardevolle aanvulling op uw waarneming.

De Wijngaardslak is een wettelijk beschermd dier. Het verstoren van deze dieren, zelfs het meenemen van lege, oude huisjes is niet toegestaan. Een digitale foto is gewoonlijk voldoende om de soort te determineren. Ook de Segrijnslak is op een foto goed herkenbaar. In geval van twijfel zal iemand van de MSL graag de waarnemingsplaats bezoeken.

Waarnemingen kunnen opgestuurd worden naar het kantoor van het Natuurhistorisch Genootschap, t.a.v. de Mollusken Studiegroep Limburg, Godsweerderstraat 2, 6041 GH Roermond, e-mail: kantoor@nhgl.nl.

Stef Keulen

Literatuur

- BUTOT, L.J.M., 1975. De Wijngaardslak in Limburg. Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Reeks XXV, aflevering 2-3.
- GITTENBERGER, E., W. BACKHUYIS & TH.E.J. RIPKEN, 1984. De landslakken van Nederland. Uitgeverij KNNV, Hoogwoud.
- KERNEY, M.P., R.A.D. CAMERON & J.H. JUNGLUTH, 1983. Die Landschnecken Nord- und Mitteleuropas. Paul Parey, Hamburg/Berlin.

Kader

Kenmerken van Wijngaardslak en Segrijnslak

Wijngaardslak (*Helix pomatia*)

(KERNEY *et al.*, 1983; GITTENBERGER *et al.*, 1984)

Huisje:

- 30-50 x 32-50 mm.
- Bol-kegelvormig, rechts gewonden, 5 tot 6 bolle omgangen.
- Navel nauw maar open, gedeeltelijk door een lip overdekt.
- Vrij stevig, de grote mondopening vaak met een opvallend wittig verdikte mondrand.
- Crème-wit tot gelig-bruin, met iets donkerder bruine min of meer duidelijke spiraalbanden.
- Vrij grove groeilijnen, gekruist door een veel fijnere spiraalsculptuur.

Dier:

- Crème-wittig tot grijs.
- Kan zich volledig terug trekken in het huisje.

Segrijnslak (*Cornu aspersum*)

(KERNEY *et al.*, 1983; GITTENBERGER *et al.*, 1984)

Huisje:

- (zelden 20) 25-30 (zelden 40) x 25-40 (zelden 45).
- Iets scheef bol-kegelvormig, rechts gewonden, 3,5-5 omgangen.
- Geen navel, de opening is geheel afgesloten door de lip.
- Vrij stevig, de grote mondopening met een krachtig verdikte, witte, omgeslagen lip.
- Geelbruin tot donkerbruin, met 0 tot 5 min of meer duidelijke spiraalbanden. Over het gehele schelpoppervlak komen grillige gele vlekjes voor, vaak regelmatig in verticale zigzaglijnen gerangschikt.
- Typische ribbelige onregelmatige oppervlaktesculptuur ('hamerslaksculptuur'). Ook zijn er radiaallijnen van wisselende sterkte.

Dier:

- Grijs tot donkergrijs.
- Kan zich volledig terug trekken in het huisje.